Облікова картка дисертації

I. Загальні відомості

Image not found or type unknow

Державний обліковий номер: 0826U002633

Особливі позначки: відкрита

Дата реєстрації: 17-06-2026

Статус: Захищена

Реквізити наказу МОН / наказу закладу:

II. Відомості про здобувача

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Тулупов Олег Володимирович
2. Oleg Tulupov

Кваліфікація:

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0001-6788-577X

Вид дисертації: доктор філософії

Аспірантура/Докторантура: так

Шифр наукової спеціальності: 035

Назва наукової спеціальності: Філологія

Галузь / галузі знань: гуманітарні науки

Освітньо-наукова програма зі спеціальності: Філологія (германські мови, література зарубіжних країн та перекладознавство)

Дата захисту: 07-08-2026

Спеціальність за освітою: Мова та література (англійська, німецька)

Місце роботи здобувача: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Код за ЄДРПОУ: 02071205

Місцезнаходження: майдан Свободи, Харків, Харківський р-н., 61022, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

III. Відомості про організацію, де відбувся захист

Шифр спеціалізованої вченої ради (разової спеціалізованої вченої ради): PhD 14278

Повне найменування юридичної особи: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Код за ЄДРПОУ: 02071205

Місцезнаходження: майдан Свободи, Харків, Харківський р-н., 61022, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

IV. Відомості про підприємство, установу, організацію, в якій було виконано дисертацію

Повне найменування юридичної особи: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Код за ЄДРПОУ: 02071205

Місцезнаходження: майдан Свободи, Харків, Харківський р-н., 61022, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

V. Відомості про дисертацію

Мова дисертації: Українська

Коди тематичних рубрик: 16.31.41, 16.41.21, 16.31.42

Тема дисертації:

1. Ідеологічний аспект українського перекладу англійськомовної художньої прози

2. The Ideological Aspect of Ukrainian Translations of English-Language Fiction

Реферат/анотація:

1. Дисертація присвячена аналізу ідеологічного аспекту українського перекладу англійськомовної художньої прози за останні півсторіччя. Перехід від радянського авторитарного режиму до розбудови демократичного суспільства змінив ідеологічні орієнтири та умови перекладацької діяльності, зокрема в аспекті впливу суспільної ідеології та цензури. Це визначає доцільність аналізу проявів ідеологічного впливу й цензури в українських перекладах 1970–1980-х років і нашого часу із застосуванням засад культурного перекладознавства. Актуальність дослідження визначена назрілою потребою вивчення ідеологічного аспекту українського перекладу останнього півсторіччя із застосуванням комплексного підходу, що поєднує урахування культурно-соціальних чинників та інструментарію перекладацького аналізу. Такий підхід сприятиме подальшому розвитку культурного перекладознавства та поглибленню наукового знання про український художній переклад. Джерельну базу дослідження становлять романи To Kill a Mockingbird Г. Лі, For Whom the Bell Tolls Е. Гемінґвея та The Catcher in the Rye Дж. Д. Селінджера, а також їхні українські переклади радянського й сучасного періодів та перевидання. Матеріалом дослідження стали 754 ідеологічно

позначені фрагменти першотворів та 3894 їхні відповідники у текстах перекладів. Методологічну основу дослідження становлять міждисциплінарний і діяльнісний підходи, що відповідають принципам культурного перекладознавства та розумінню перекладу як когнітивно-комунікативної діяльності, а перекладацької стратегії — як діяльнісного феномену. Наукова новизна дослідження полягає у тому, що в ньому вперше проведено комплексний аналіз ідеологічного аспекту англо-українського художнього перекладу останніх п'ятдесяти років з урахуванням змін у суспільній ідеології у взаємозв'язку зі змінами в перекладацькій практиці. Новим є системне дослідження проявів цензури в українських перекладах 1970–1980-х років, що охоплює чинники ідеологічного характеру (типи цензури) та перекладознавчий інструментарій (стратегії і тактики перекладу). У роботі також вперше подано трактування перекладацьких трансформацій як таких, що певною мірою кореспондують з тактиками ідеологічного впливу. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів з висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел, списку джерел ілюстративного матеріалу, довідкових та лексикографічних джерел та додатку. У першому розділі роботи з позицій культурного перекладознавства узагальнено основні характеристики та проблеми художнього перекладу і його стратегій; з'ясовано співвідношення понять культури та ідеології, простежено філософські та лінгвістичні витоки поняття ідеології, наведено її перекладознавче трактування; систематизовано досвід аналізу цензури загалом та в українському перекладі радянського часу; обґрунтовано доцільність аналізу текстів першотворів та їхніх українських перекладів як ідеологічно позначених джерел матеріалу. Також обґрунтовано застосування міждисциплінарного та діяльнісного підходів, визначено інструментарій і процедури аналізу. Основним інструментом дослідження обрано перекладацьку стратегію; визначено глобальну та локальні стратегії ідеологічного впливу й перелік процедур їх реалізації. У другому розділі досліджено реалізацію локальної стратегії скорочення як вияву ідеологічно зумовленого цензурного тиску на український переклад радянського періоду в зіставленні із сучасними версіями перекладів. Встановлено, що тактику вилучення застосовано переважно для усунення з перекладу ідеологічно неприйнятних політичних, соціальних та етичних елементів і меншою мірою — для стилістичної адаптації тексту відповідно до радянських естетичних норм. Її функцією є недопущення формування в цільового читача знань та уявлень, неприйнятних з позицій радянської ідеології, що підтверджується відсутністю відповідних вилучень у сучасних перекладах. У третьому розділі проаналізовано локальну стратегію модифікації та встановлено інвентар тактик її реалізації. Доведено, що тактики генералізації та заміни слугують трансформації ідеологічно небажаних політичних, соціальних та етичних елементів, тоді як тактика евфемізації забезпечує приведення стилю перекладу у відповідність до естетичних норм радянського періоду і використовується з цією метою продуктивніше за вилучення. З'ясовано, що реалізація тактик стратегії модифікації, як і стратегії скорочення, спрямована на недопущення виведення цільовим читачем смислів, що суперечать радянським ідеологічним догмам. Перспективу подальшої роботи вбачаємо в розширенні її меж у двох напрямках, що передбачають (1) розширення хронологічних меж досліджуваних українських перекладів, (2) розширення реєстру першотворів шляхом залучення до аналізу англійськомовних художніх прозових творів різних жанрів.

2. The thesis is devoted to the analysis of the ideological aspect of Ukrainian translations of English-language fiction over the past half-century. The transition from the Soviet authoritarian regime to a democratic society changed ideological orientations and the conditions of translation practice, particularly regarding the influence of ideology and censorship. This determines the relevance of analyzing ideological influence and censorship in Ukrainian translations of the 1970s–1980s and the present day from the perspective of cultural translation studies. The relevance of the study is determined by the pressing need to investigate the ideological aspect of Ukrainian translations of English-language fiction over the past half-century through a comprehensive approach that combines consideration of cultural and social factors with the tools of translation analysis. Such an approach will contribute to the further development of cultural translation studies and to a deeper scholarly understanding of Ukrainian literary translation. The source base comprises Harper Lee's To Kill a Mockingbird, Ernest Hemingway's For Whom the Bell Tolls, and J. D. Salinger's The Catcher in the Rye, as well as their Ukrainian translations and reissues from the Soviet and contemporary periods. The research material comprises 754 ideologically marked

fragments selected from the original texts and 3,894 corresponding fragments identified in the translations. The methodological foundation is formed by interdisciplinary and activity-based approaches, which are consistent with the principles of cultural translation studies and with the understanding of translation as a cognitive-communicative activity, and of translation strategy as an activity-based phenomenon. The scientific novelty of this study lies in the fact that it is the first to conduct a comprehensive analysis of the ideological aspects of English-Ukrainian literary translation over the past fifty years, taking into account shifts in social ideology in relation to changes in translation practice. A novel aspect is the systematic study of manifestations of censorship in Ukrainian translations of the 1970s–1980s, covering ideological factors (types of censorship) and translation-related tools (translation strategies and tactics). The work also presents, for the first time, an interpretation of translation transformations as corresponding to a certain extent with tactics of ideological influence. The thesis consists of an introduction, three chapters with conclusions for each, general conclusions, a list of references, a list of sources for illustrative material, a list of reference and lexicographical sources, and an appendix. Chapter 1 summarizes from the perspective of cultural translation studies the main characteristics and problems of literary translation and its strategies, clarifies the relationship between culture and ideology, traces the philosophical and linguistic origins of ideology and provides its translation-theoretical interpretation, systematizes censorship studies in general and in Soviet-era Ukrainian translation, and justifies the analysis of original texts and their Ukrainian translations as ideologically marked source material. The application of interdisciplinary and activity-based approaches is justified, and the analytical tools and procedures are defined. Translation strategy is selected as the main research tool; the global and local strategies of ideological influence and their implementation procedures are identified. Chapter 2 examines the implementation of the local strategy of reduction as a manifestation of ideologically determined censorship pressure on Soviet-period Ukrainian translation compared with contemporary translations. The tactic of omission was applied primarily to remove ideologically unacceptable political, social, and ethical elements and, to a lesser extent, to adapt the text stylistically to Soviet aesthetic norms. Its function is to prevent the target reader from forming knowledge and ideas unacceptable from the perspective of Soviet ideology, as evidenced by the absence of corresponding omissions in contemporary translations. Chapter 3 analyzes the local strategy of modification and identifies its implementation tactics. The tactics of generalization and substitution serve to transform ideologically undesirable political, social, and ethical elements, whereas euphemization adapts the translation style to Soviet aesthetic norms and is used for this purpose more productively than omission. Similarly to the reduction strategy, the modification strategy aims to prevent the target reader from deriving meanings that contradict Soviet ideological dogmas. Further work is seen in two potential directions, which include (1) broadening the chronological scope of the Ukrainian translations under study and (2) expanding the corpus of source texts by including English-language fiction of various genres in the analysis.

Державний реєстраційний номер ДіР:

Пріоритетний напрям розвитку науки і техніки: Фундаментальні наукові дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави

Стратегічний пріоритетний напрям інноваційної діяльності: Не застосовується

Підсумки дослідження: Нове вирішення актуального наукового завдання

Публікації:

- Тулупов О. В. Цензура в англо-українських перекладах роману Ернеста Гемінґуея «По кому подзвін». Закарпатські філологічні студії. Ужгород : Ужгородський національний університет, 2025. Том 1, № 41. С. 273–278. DOI: https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2025.41.1.43 URL: https://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/41/part_1/45.pdf.

- Тулупов О. В. Ідеологічний аспект українських перекладів роману Гарпер Лі «Вбити пересмішника». Закарпатські філологічні студії. Ужгород : Ужгородський національний університет, 2025. Том 2, № 40. С. 132–139. DOI: https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2025.40.2.23 URL: https://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/40/part_2/25.pdf.
- Tulupov O. V. Culture and Ideology in Translation Perspective. Закарпатські філологічні студії. Ужгород : Ужгородський національний університет, 2025. Том 2, № 39. С. 158–165. DOI: https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2025.39.2.28 URL: https://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/39/part_2/30.pdf.
- Тулупов О. В., Кіріченко Є. Є. Ненормативна лексика в англо-українському перекладі: творчість vs цензура. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов». Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2022. Вип. 96. С. 52–60. DOI: https://doi.org/10.26565/2786-5312-2022-96-07 URL: https://periodicals.karazin.ua/foreignphilology/article/view/22527/20742.
- Фролова І., Тулупов О. Стратегії і тактики ідеологічного впливу в англо-українському художньому перекладі радянського періоду. Актуальні проблеми перекладознавства та методики навчання перекладу : тези доповідей XIII Міжнародної наукової конференції, м. Харків, 25 квітня 2026 р. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2026. С. 80–82.
- Тулупов О. В. Ідеологічно позначена англійськомовна проза в українських перекладах. Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація : XXV міжнародна онлайн-конференція, м. Харків, 6 лютого 2026 р. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2026. С. 170-172.
- Тулупов О. В. Ідеологічний аспект перекладу. Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація : XXIV наукова конференція з міжнародною участю, м. Харків, 7 лютого 2025 р. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2025. С. 124-126.
- Фролова І., Тулупов О. Контекст перекладацького дискурсу: ідеологічний аспект. Актуальні проблеми перекладознавства та методики навчання перекладу : тези доповідей XII Міжнародної наукової конференції, м. Харків, 19–20 квітня 2024 р. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2024. С. 56–57.
- Tulupov O. Culture, ideology and censorship in translation. Research and education in the global world: eurointegration processes : Book of papers of the 2023 International Forum for Young Researchers, Kharkiv, May 12, 2023. Kharkiv : O. M. Beketov NUUE in Kharkiv, 2023. С. 466–468.
- Tulupov O. V. Language, translation, culture and ideology in conjunction with philosophy. Академічні та наукові виклики різноманітних галузей знань у 21-му столітті. Принципи CLIL в дії / Academic and scientific challenges of diverse fields of knowledge in the 21st century. CLIL in action : матеріали XII Всеукраїнської наукової конференції, м. Харків, 24 березня 2023 р. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. С. 172–177.
- Тулупов О. В. Співвідношення понять культури та ідеології в перекладацьких студіях. Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація : тези доповідей XXII наукової конференції, м. Харків, 03 лютого 2023 р. Харків : ХНУ імені В.Н Каразіна, 2023. С. 128–130.

Наукова (науково-технічна) продукція: методи, теорії, гіпотези

Соціально-економічна спрямованість:

Охоронні документи на ОПІВ:

Впровадження результатів дисертації: Впроваджено

Зв'язок з науковими темами:

VI. Відомості про наукового керівника/керівників (консультанта)

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Фролова Ірина Євгенівна

2. Iryna Frolova

Кваліфікація: д. філол. н., доц., 10.02.04

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-9260-229X

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Код за ЄДРПОУ: 02071205

Місцезнаходження: майдан Свободи, Харків, Харківський р-н., 61022, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

VII. Відомості про офіційних опонентів та рецензентів

Офіційні опоненти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Бойко Яна Вікторівна

2. Yana Boiko

Кваліфікація: д. філол. н., професор, 10.02.16

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-0074-5665

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Київський національний університет технологій та дизайну

Код за ЄДРПОУ: 02070890

Місцезнаходження: вул. Мала Шияновська, Київ, 01011, Україна

Форма власності:

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR: Не застосовується

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Рудницька Наталія Миколаївна

2. Nataliia Rudnytska

Кваліфікація: к. філол. н., доц., 10.02.16

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0003-4596-8747

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Національний університет "Києво-Могилянська академія"

Код за ЄДРПОУ: 16459396

Місцезнаходження: вул. Г. Сковороди, Київ, 04070, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR: 03wfca816

Рецензенти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Івахненко Антоніна Олександрівна
2. Antonina Ivakhnenko

Кваліфікація: к. філол. н., доц., 10.02.16

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-9811-705X

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Код за ЄДРПОУ: 02071205

Місцезнаходження: майдан Свободи, Харків, Харківський р-н., 61022, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Мартинюк Алла Петрівна
2. Alla Martynyuk

Кваліфікація: д. філол. н., професор, 10.02.04

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0003-2804-3152

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Код за ЄДРПОУ: 02071205

Місцезнаходження: майдан Свободи, Харків, Харківський р-н., 61022, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

VIII. Заключні відомості

Власне Прізвище Ім'я По-батькові голови ради	Ребрій Олександр Володимирович
Власне Прізвище Ім'я По-батькові головуючого на засіданні	Ребрій Олександр Володимирович
Відповідальний за підготовку облікових документів	Шевченко Андрій Олександрович
Реєстратор	Юрченко Тетяна Анатоліївна
Керівник відділу УкрІНТЕІ, що є відповідальним за реєстрацію наукової діяльності	Юрченко Тетяна Анатоліївна